

Minne loent altoes...

Hadewijch in St. Nectaire (11-16 september 2017)

Toen ik in een klein gezelschap vertelde over de geschriften van Hadewijch (+ 1260), vroeg Chris de Werd me in september, tijdens de week *God in Frankrijk* te spreken over deze mystica vanuit het thema: *Zingeving en verlangen*. In eerste instantie was ik enthousiast, maar later ging ik aarzelen: af en toe een ochtend samen filosoferen is toch iets anders dan een hele week met elkaar optrekken. Ik ben geen lid van het Apostolisch Genootschap en ook niet zoekende naar een (voor mij nieuwe) manier van zingeving. Zou ik geen storende vreemde zijn in een groep die bestond uit mensen die elkaar grotendeels kenden en dezelfde levensovertuiging hadden? Een bezoek aan Manfred en Greetje Horstmanshoff stelde me gerust. Manfred vertelde over de geschiedenis van het Apostolisch Genootschap en gaf me het door hem geschreven *Bewogen woorden, klein apostolisch woordenboek* cadeau. De opdracht voorin was duidelijk: *Voor Annette. Om bewogen te blijven*. Manfred accepteerde me dus zoals ik was, ik hoefde niet te veranderen en kon me rustig voorbereiden op een verhaal over Hadewijch, de mystica die voor mij als een eeuwenoud zusje voelt. Vanuit mijn eigen bewogenheid.

Al lezend in Manfreds boek, kwam ik tot de overtuiging dat Hadewijchs geschriften wat vorm en inhoud betreft eigenlijk uitstekend binnen het Apostolisch Genootschap pasten en zeker ook in het thema *Zingeving en verlangen*. Hadewijch schrijft daar voortdurend over haar verlangen naar het hoogste, en zij doet dat in een eigen taal. Binnen het Diets (Middelnederlands) van haar tijd, krijgen haar mystieke woorden namelijk vaak een eigen betekenis. Een soortgelijk verschijnsel trof ik aan bij het Genootschap. De veertig bewogen woorden die Manfred beschrijft, zijn woorden die binnen het Apostolisch Genootschap een andere betekenis hebben dan in het alledaags taalgebruik. Woorden als *aanbieding* en *apostel* bijvoorbeeld. Van de bijzondere woorden bij Hadewijch kun je ook een boek samenstellen. Ik noem hier alleen het woord *Minne*. Het is een woord met tientallen betekenissen, maar die hebben allemaal te maken met het allerhoogste, met dat waar het in wezen toch om gaat. Hadewijch schreef vanuit een cultuur waarin het woord *God* gebruikt wordt, alsof iedereen de exacte betekenis ervan wist. Voor haar voldeed dat echter niet altijd. Zij sprak daarom liever over *Minne*. En *Minne* betekent meer dan alleen maar God. Letterlijk betekent het *liefde*. Maar voor Hadewijch was *minne* behalve een duiding voor het hoogste, de weergave van een levenshouding en een aanspreekvorm van haar dierbaren. '*God, die de klare Minne, die onbekint was, verclaerde (...) hi moet u verlichten (...)*'¹ schrijft Hadewijch aan het begin van een brief. Zij zoekt één met *Minne* te worden en een leven te leiden van minne. Dát was haar mystiek: het voortdurend bezig zijn met *Minne*, waarbij het gevoel - steeds vergezeld van de kritische rede – een belangrijke plaats kreeg in een tijd waarin regels en dogma's in de Kerk dreigden te gaan overheersen. Tegelijk wist ze dat voor het hoogste mysterie, dat velen dus God noemen, eigenlijk geen woorden bestaan. Dat je er alleen maar bij benadering over kunt spreken. Ze schreef daarover: '*Want hemelsche redene en mach ertrike niet verstaen; want van allen dien dat in ertrike es, mach men redene ende dietsch ghenoech venden, mer hier toe en weet ic gheen dietsch noch ghene redene. Nochtan dat ic alle redene can van sinne alsoe mensche connen mach, al dat ic u gheseghet hebbe, dat en es alse gheen dietsch daertoe: want daer en hoert gheen toe dat ic weet.*'²

Overeenkomst is er ook in de manier van groeten en de bijzondere relatie tussen de schrijver en de lezer van de Weekbrieven en de brieven (vaak traktaatjes) van Hadewijch. '*De groet en*

¹ God die de klare Minne die onbekend was verklaarde (...) hij moge je verlichten (...).

² Voor alles wat er op aarde is, kun je taal en Diets (= Nederlands) genoeg vinden, maar hiervoor ken ik geen Diets en geen taal. Al weet ik alles uit te drukken voor zover het een mens maar mogelijk is, voor wat ik je hier gezegd heb is geen Diets te vinden. Daar bestaat bij mijn weten geen Diets voor.

ondertekening aan het einde maken de Weekbrief tot een echte brief, schrijft Horstmanshoff.³ Hadewijch schrijft aan het begin van een brief aan een leerlinge: *'Ay, ic gruete u, lieve, metter minnen die God es, ende met dat ic ben ende dat God iet es. Ende ic dancke u dat ghi sijt, ende ic ontdanke u dat ghi niet en sijt.'*⁴ Evenals in de Weekbrief nodigt ze de lezer uit tot reflectie en draagt ze bij tot zijn kennis. En wat werkt ze zorgvuldig naar een einde toe, als ze schrijft: *'Ay, soete minne, onser minne en verghet niet te pleghene met nuwen werken, ende laetse werken, al en moghen wiere niet ghebruken met ghenoechten. Si es haer selve ghenoech, al ghebreecse ons van buten. Minne loent altoes, al coemt si dicke spade. Die hare al dat sine ghevet, hi sal haer al hebben, wien lief wien leet.'*⁵

Nog een overeenkomst vond ik in de religieuze verbondenheid, waarover Apostel D. Riemers zegt: *'Werkelijk leven is leven in verbondenheid, met jezelf en de ander, in voor- en tegenspoed'*⁶ Het is die verbondenheid waarover ook Hadewijch schrijft in haar brieven. Het is een verbondenheid die tot uitdrukking komt in de taal en meer nog in de omgang met elkaar bij een gezamenlijk zoeken naar *'een zijn met het leven, een zijn met het godd'lijk streven opdat het in me leeft'*. Hadewijch had een leidende functie in de groep waarvan ze deel uitmaakte en ze moest af en toe dingen zeggen die wel eens moeilijk vallen. Ze schrijft: *'Dat ic u soe vele predike, dat mach u pinen. Mer ic doet om een vermanen vander waerheit. Daer omme latet u ghenoeghen, want ict u in goede schreef.'*⁷ Ze is een leider in alle opzichten: ze houdt van haar leerlingen, is ze nabij, vertrouwt ze, geeft troost, wijst op fouten en heeft zorg voor hun groei en spiritualiteit. In verbondenheid.

De ontdekking van deze parallellen maakte het tot een genoegen om in St. Nectaire over Hadewijch te mogen vertellen en stukjes van haar werk met elkaar te lezen. Haar praktische wenken - *'...te sere veronledichdi u met vele dinghen, daer u soe vele niet ane en leghet. Ghi quist te vele tijts met uwer haesticheit dat ghi soes ere inden dinghen valt die u ontmoeten'*⁸ zijn nog steeds actueel. Haar manier van omgaan met geloof en zingeving eveneens. *'Ay ja, hi God, die men met ghenen wesene van arbeyde bekinnen en mach daer en si gherechte Minne toe!'*⁹

'Mijn' Hadewijch kreeg een plaats tussen de boeiende verhalen van Piet Eenkhoorn, Manfred Horstmanshoff, Hans Tiemersma en Chris de Werd. De eerste voordracht moest ik helaas missen. Bij de andere drie zat ik aan mijn stoel gekluisterd: drie sprekers over verschillende denkers maar vanuit eenzelfde thema. Een week filosoferen over *Zingeving en verlangen* met het gedachtegoed van Galenus (2^e eeuw na Chr.), Hadewijch (13^e eeuw), Kierkegaard (19^e eeuw), Hannah Arendt (20^e eeuw) en Harry Frankfurt (21^e eeuw) was inspirerend. En de gesprekken na de lezingen waren dat ook. De zorg van Marita Klein voor de maaltijden en de voortdurende attente aanwezigheid van beheerders Robert en Ineke van der Woude maakten het samenzijn tot een feest. Wat was het goed elkaar zo te ontmoeten in Auvergne!

Annette van Dijk

³ Horstmanshoff 2011, 115.

⁴ Ik groet je, lieve, met de minne die God is met wat ik ben en wat God ook enigszins is. En ik dank je voor wat je bent, maar niet voor wat je nog niet bent.

⁵ Ach, zoete minne, laat niet na je aan onze Minne te wijden met nieuwe werken, en laat haar werken, al kunnen we haar niet genieten tot onze voldoening. Ze is zichzelf genoeg, al ontbreekt ze ons van buiten, Minne loent altijd, al komt ze dikwijls laat. Wie haar al het zijne geeft, zal haar heel en al bezitten, of je dat voor lief neemt of niet.

⁶ Horstmanshoff 2011, 104.

⁷ Dat ik je zoveel bepreek doet je misschien pijn. Maar ik doe het uit waarheidsliefde. Laat het je daarom welgevallen, want ik schreef het je om bestwil.

⁸ (...) je houdt je teveel bezig met allerlei dingen waar je niet zoveel aan gelegen is. Je verliest te veel tijd met je haastigheid doordat je je zo overijld werpt op alles wat je tegenkomt.

⁹ O hij, God! Door geen enkele inspanning van eigen vermogen kan men hem leren kennen als er geen ware minne bij komt.